

DOI : 10.33274/2079-4819-2024-80-1-96-105

JEL : Q18

УДК 338.439

Сташкевич І. О.,
аспірантДонецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
Кривий Ріг, Україна
e-mail: stashkevych@donnuet.edu.ua**ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА: ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЙОГО ЕВОЛЮЦІЯ**

UDC 338.439

Stashkevych I. O.,
PhD studentMykhailo Tuhon-Baranovskyi Donetsk National
University of Economics and Trade,
Kryvyi Rih, Ukraine
e-mail: stashkevych@donnuet.edu.ua**FOOD SECURITY: DEFINITION AND EVOLUTION OF THE CONCEPT**

Мета. Метою статті є дослідження еволюції поняття «продовольча безпека» та обґрунтування доцільності формування нових підходів до його визначення.

Методи. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи та прийоми дослідження: теоретичне узагальнення і порівняння (для узагальнення визначень підходів до розуміння сутності поняття «продовольча безпека» та змін у визначенні поняття «продовольча безпека» від Продовольчої та сільськогосподарської організації (ФАО), аналіз і синтез (для визначення факторів впливу на зміну поняття «продовольча безпека»), систематизація визначень (з метою визначання подібних поглядів науковців).

Результати. Досліджено поняття «продовольча безпека» та узагальнено його визначення як важливої соціально-економічної категорії, що трансформувалося протягом тисячоліть. Обґрунтовано, що тлумачення поняття «продовольча безпека» з плином часу зазнало суттєвих змін: якщо раніше поняття інтерпретувалося як засіб збереження людства від голоду, то сьогодні тлумачиться більш широко – як засіб до задоволення індивідуальних потреб людини. Визначено, що сучасне поняття «продовольча безпека» ураховує такі імперативи, як соціальна справедливість, економічний розвиток, стале сільське господарство, екологічна стійкість тощо. При цьому встановлено, що продовольча безпека не обмежується лише фізичним доступом до їжі, а й включає правильний вид їжі, соціальну справедливість у розподілі ресурсів та доступ до них, а також необхідність збереження навколишнього середовища. Тобто, з однієї сторони, поняття «продовольча безпека» є досить широким та орієнтованим на глобальний рівень, враховуючи потреби та умови різних країн та регіонів світу, а з іншої, саме на індивідуальному рівні, відображає фізичну, соціальну, економічну доступність до безпечної та поживної їжі для будь-якої людини та у будь-який час, що відповідає дієтичним потребам та харчовим вподобанням, які, в свою чергу, забезпечують активне, повноцінне та здорове життя. На основі порівняння авторських підходів до розуміння сутності поняття «продовольча безпека» та підходу ФАО встановлено, що підхід ФАО є більш загальним та орієнтованим на глобальний рівень, тоді як авторські підходи є більш конкретними та комплексними. Обґрунтовано, що задля ефективного розв'язання проблематики забезпечення продовольчої безпеки важливо враховувати не лише фізичний доступ до їжі, а й широкий спектр соціальних, економічних та екологічних чинників.

Ключові слова: національна безпека, продовольча безпека, ФАО, еволюція, криза, сільське господарство, продукти харчування, продовольчі товари.

Постановка проблеми. Більш значущою глобальною проблемою, що завжди у центрі уваги, є продовольча безпека, тому що існування людства неможливе без неустанного виробництва продовольства. Процес виробництва продуктів харчування має бути безперервним, оскільки споживання продуктів харчування є постійним і не може бути припиненим протягом жодного дня. Для будь-якої держави світу на будь-якому етапі її розвитку забезпечення продовольством є ключовим та актуальним аспектом національної безпеки.

Відповідно до даних Продовольчої та сільськогосподарської організації (Food and Agriculture Organization (FAO)), оприлюднених у звіті «The State of Food Security and Nutrition in the World 2023», кліматичні зміни, пандемія, відновлення економіки, війна в Україні та різке зростання цін на продовольство, сільськогосподарські ресурси та енергоносії є причинами зростання інцидентів голоду протягом останнього десятиліття. У 2022 році масштаби голоду, що значно перевищили показники хронічного голоду до пандемії. Якщо у 2019 році від хронічного голоду страждало 7,9 % населення планети, то у 2022 році - близько 9,2 %. У 2020 році, у розпал пандемії, поширеність недоїдання різко зросла, у 2021 році показник зростав повільніше і сягнув 9,3 відсотки, а в період 2021-2022 року перестав зростати, що вселило надію на зміну динаміки. За оцінками ФАО, у 2022 році у світі налічувалося від 691 млн до 783 млн голодуючих. Якщо розглядати середній показник, отриманий шляхом екстраполяції (близько 735 млн осіб), то у 2022 році від голоду страждало на 122 млн осіб більше, ніж у 2019 році [1].

У світлі цих статистичних показників важливо підкреслити, що проблема доступності, добробуту та наявності продовольства для населення є невід'ємною складовою соціально-економічної стабільності та забезпечення національної безпеки. Неадекватне харчування та дефіцит продовольства часто визначають глибокі проблеми в управлінні державою та можуть призводити до соціально-політичних

зворушень, як це було, наприклад, в Чилі на початку 1970-х років минулого століття [2]. У цей період влада в країні зіткнулася з гострою соціальною напругою, що перейшла до військового перевороту 11 вересня 1973 року, ініціатором якого був генерал Августо Піночет.

У сучасній науковій літературі та нормативно-правових актах, що стосуються продовольчої безпеки, існує широке різноманіття визначень продовольчої безпеки, що призводить до ускладнення процесів управління та стримує реалізацію стратегічних планів забезпечення та підвищення рівня продовольчої безпеки.

Слід враховувати, що поняття «продовольча безпека» є динамічним і постійно еволюціонує відповідно до змін у соціально-економічному та екологічному середовищі. Цей аспект ще більше підкреслює важливість регулярного оновлення та уточнення термінологічних визначень в цій області.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню феномену та концепту продовольчої безпеки присвячено численні праці як українських, так і зарубіжних учених. Так, дослідженню різних аспектів забезпечення продовольчої безпеки, зокрема визначенню факторів, що обумовлюють зміни у розумінні сутності поняття «продовольча безпека», присвячено праці таких вчених, як: М. Карней, Р. Патель, Ш. Фан, У. Віллет, Р. Тринько, О. Зеленська, О. Ульяновченко, Я. Жаліло, К. Голікова, П. Саблук, О. Білорус. Незважаючи на значну кількість досліджень у цій галузі, подальше вивчення поняття «продовольча безпека» залишається актуальним для покращення продовольчої ситуації в умовах повномасштабної війни в Україні, та її вплив на окремі регіони, країни та світовий розвиток.

Мета статті. Метою статті є дослідження еволюції поняття «продовольча безпека» та обґрунтування доцільності формування нових підходів до його визначення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольча безпека розглядається в різноманітних дослідженнях, що охоплюють соціально-економічний,

політичний, екологічний, демографічний, управлінський, біологічний, інформаційний, інституціональний та інші наукові напрями. Це свідчить про те, що визначення сутності поняття «продовольча безпека» є не лише актуальною, а й складною, багатогранною та багаторівневою проблемою.

Продовольча безпека знаходиться в центрі уваги ФАО і є однією з головних цілей її роботи. ФАО була заснована у відповідь на виклики, що постали перед сільським господарством та виробництвом продуктів харчування і були пов'язані з наслідками Другої світової війни, нестачею продовольства для населення та розподілом продуктів харчування. Під час війни нестача продовольства була поширена і зростала необхідність міжнародного співробітництва для вирішення питань продовольчої безпеки та забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

На Конференції Організації Об'єднаних Націй з питань продовольства і сільського господарства, що відбулася у Квебеку в 1945 році, делегати з різних країн зібралися разом, щоб обговорити шляхи вирішення цих проблем. Результатом конференції стало створення ФАО як однієї з перших спеціалізованих установ Організації Об'єднаних Націй.

Мандат ФАО охоплює широкий спектр діяльності, спрямованої на забезпечення продовольчої безпеки, сталого сільського господарства та розвитку сільських територій. Деякі з її ключових функцій включають:

- надання політичних консультацій та технічної допомоги країнам-членам з метою підвищення продуктивності сільського господарства та покращення продовольчих систем;
- проведення досліджень та аналізу глобальних продовольчих та сільськогосподарських проблем;
- розробка та розповсюдження найкращих практик і технологій для сталого розвитку сільського господарства та управління природними ресурсами;
- моніторинг та оцінка глобальних тенденцій у сфері продовольчої безпеки та харчування;

- сприяння міжнародному співробітництву та партнерству для вирішення проблем, пов'язаних з продовольством та сільським господарством;

- реалізація програм і проєктів на підтримку дрібних фермерів і сільських громад, особливо в країнах, що розвиваються.

Протягом багатьох років ФАО відіграє вирішальну роль у просуванні глобальних зусиль, спрямованих на викорінення голоду, зменшення бідності та сприяння сталому розвитку. Для досягнення своїх цілей вона тісно співпрацює з урядами, міжнародними організаціями, групами громадянського суспільства та приватним сектором.

Наразі у складі ФАО налічується понад 190 країн-членів. Вищим керівним органом є Конференція ФАО, що збирається раз на два роки для визначення політики, затвердження бюджету та обрання Генерального директора. Генеральний директор здійснює нагляд за повсякденною діяльністю організації і призначається Конференцією ФАО на чотирирічний термін [3].

В цілому, ФАО залишається життєво важливою установою в глобальних зусиллях щодо забезпечення продовольчої безпеки, викорінення голоду та сприяння сталому розвитку сільського господарства задля добробуту нинішнього та майбутніх поколінь.

ФАО зробила значний внесок в еволюцію трактування продовольчої безпеки та потрібно констатувати, що поняття змінюється з часом і набуває додаткових ознак та складових, представлених в таблиці 1.

Таким чином, початковий фокус ФАО, що відображав глобальну стурбованість до нестачі їжі для населення у 1974 році, був зосереджений на обсягах і стабільності поставок продовольства. Тому що однією з головних причин визначення поняття продовольчої безпеки була глобальна харчова криза, що вразила багато країн у 1970-х роках. Ця криза, що була спричинена швидким зростанням цін на продовольство та недостатньою доступністю до харчів, викликала серйозні обурення та небезпеку для стабільності та безпеки багатьох країн.

Визначення поняття «продовольча безпека» ФАО

Автор	Визначення
ФАО, 1974 р.	«Наявність у будь-який час достатніх світових запасів основних продовольчих товарів для підтримки стабільного зростання споживання продовольства і компенсації коливань виробництва і цін» [4].
ФАО, 1983 р.	«Забезпечення того, щоб усі люди в будь-який час мали як фізичний, так і економічний доступ до основних продуктів харчування, яких вони потребують» [5].
ФАО, 1996 р.	«Продовольча безпека на індивідуальному, сімейному, національному, регіональному та глобальному рівнях досягається тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі для задоволення своїх харчових потреб та уподобань, необхідних для активного і здорового життя» [6].
ФАО, 2009 р.	«Продовольча безпека існує тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам та харчові вподобання для активного і здорового життя» [7].

ФАО відчула потребу в розробці більш чіткого та комплексного підходу до забезпечення продовольчої безпеки, що враховувала б не лише виробництво харчів, а й їх доступність та стабільність постачання. Отже, визначення поняття «продовольча безпека» ФАО в 1974 році було відповіддю на потребу у більш системному та глибокому розумінні та підході до проблеми харчової безпеки в світі. У 1983 році ФАО розширила свою концепцію, включивши до неї забезпечення доступу вразливих верств населення до наявних запасів, маючи на увазі, що увага повинна бути збалансована між попитом і пропозицією при розгляді продовольчої безпеки. Одним із головних факторів, що спонукали ФАО до цього, було поширення голоду і зниження темпів розвитку багатьох країн світу, особливо країн, що розвиваються. У 1980-і роки зросла увага до проблеми голоду та нерівності у доступі до харчів, а також до впливу різних чинників, таких як зміни клімату, конфлікти, економічні кризи тощо, на продовольчу безпеку. ФАО розуміла, що для ефективного вирішення цих проблем потрібен більш широкий і комплексний підхід до визначення продовольчої безпеки. Таким чином, вдосконалення поняття продовольчої безпеки у 1983 році було спрямоване на врахування нових викликів та уточнення підходів до забезпечення харчової безпеки

для всіх населених пунктів у всіх країнах. Це дозволило більш детально визначити стратегії та заходи для покращення харчової ситуації у всьому світі.

До середини 1990-х років продовольча безпека ФАО була визнана серйозною проблемою, що охоплювала як індивідуальний, так і глобальний рівні. Також в дані роки виникла нова проблема в продовольчій безпеці – білково-енергетичне недоїдання, що визначило фокус під час дослідження поняття «продовольча безпека» на збалансованості харчування. Зміна фокусу була обумовлена занепокоєнням світової спільноти щодо складу харчових продуктів і незначних обсягів поживних речовин у продуктах харчування, необхідних для активного і здорового способу життя. З того часу ФАО почало брати до уваги харчові вподобання, що були соціально чи культурно зумовлені. Потрібно відмітити, що концентрація ФАО відносно збалансованості харчування втратила свою простоту і стала не самоціллю, а проміжним набором дій сприяння активному і здоровому життю. У 2009 році ФАО доповнило своє поняття продовольчої безпеки соціальним доступом до їжі, тому що продовольча безпека не обмежується лише фізичним або економічним доступом, але також потребує соціального доступу, тобто здатності отримувати, виробляти та споживати їжу в

контексті соціальних відносин і структур. В аналіз продовольчої безпеки були включені ширші аспекти здоров'я, а саме зросла увага до різноманітних аспектів здорового харчування, таких як поживність, якість, безпека і соціальна прийнятність їжі. Також збільшилась індивідуалізація потреб за рахунок визнанням різниці у дієтичних потребах та харчових уподобаннях різних груп населення і підкреслення важливості врахування цих різниць у забезпеченні продовольчої безпеки. В теперішній час ФАО продовжує займатись проблемами харчування та сільського господарства і працює над вдосконаленням політики з продовольчої безпеки.

Загалом можна побачити, що з часом визначення продовольчої безпеки стає більш комплексним і враховує більше аспектів, таких як якість, поживність, соціальний та економічний доступ, а також індивідуальні та групові потреби. Важливо враховувати дану еволюцію в плануванні та реалізації політики з продовольчої безпеки для забезпечення всебічного покращення стану харчування населення.

Необхідно зазначити, що крім ФАО, значна кількість дослідників, яка працює в напрямку управління продовольчою безпекою, сформулювала та обґрунтувала власні унікальні визначення продовольчої безпеки.

Меган Карней визначає продовольчу безпеку через призму, що включає соціальні, культурні, економічні та політичні виміри. Наголошує на структурних факторах, що формують доступ людей до продовольства, а також на збільшенні розриву між бідними та багатими, що підкреслює соціальну нерівність, яка має безпосередній вплив на економічну доступність продуктів харчування, що є одним із аспектів продовольчої безпеки [8].

Рай Пател стверджує, що продовольча безпека - це не просто наявність достатньої кількості їжі, це наявність правильних видів їжі. Це доступ до здорової, культурно прийнятної їжі, що живить і людей, і планету [9].

Шенгген Ван робить висновок, що продовольча безпека - це не лише питання продуктивності сільського господарства, але

й соціальної справедливості та економічного розвитку. Вона вимагає вирішення проблем бідності, нерівності та доступу до ресурсів [10].

Рейчел Безнер Керр зазначає, що продовольча безпека тісно пов'язана зі сталим сільським господарством. Такі сільськогосподарські практики потрібні для відновлення землі, збереження питної води, сприяння збереженню біорізноманітності, як напрям забезпечення продовольчої безпеки для майбутніх поколінь [11].

Уолтер Віллетт визначає продовольчу безпеку, як питання громадського здоров'я; стверджує, що доступ до поживних продуктів харчування має важливе значення для запобігання недоїданню та хронічним захворюванням, таким як ожиріння, діабет та хвороби серця [12].

Як стверджує К. Баррет, відсутність продовольчої безпеки визначається як «ситуація обмеженої або невизначеної доступності поживно адекватної та безпечної їжі або ситуація обмеженої або невизначеної здатності придбати прийнятну їжу соціально прийнятним способом» [13].

А. Джонес, Ф. Нгур, Г. Пельто, С. Йонг зазначають, що продовольча безпека на індивідуальному, побутовому, національному, регіональному та глобальному рівнях – це коли люди в будь-який час мають фізичний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі для задоволення своїх дієтичних потреб та харчових переваг для активного здорового життя [14].

Р. Тринько визначає, що наразі існують різні підходи до розуміння поняття продовольчої безпеки в Україні та за її межами. У провідних західних країнах проблему продовольчої безпеки розглядають як необхідність забезпечення всіх шарів населення продуктами харчування у відповідних кількісних та якісних показниках. У контексті України продовольча безпека в основному розглядається як досягнення самостійності у виробництві продуктів харчування та заміщення імпорту [15].

Цю думку підтримують інші вітчизняні науковці. Наприклад, О. Зеленська визначає продовольчу безпеку як рівень розвитку

національного сільського господарства, за якого гарантується стійке забезпечення продовольством населення країни [16]. В. Немченко розглядає поняття продовольчої безпеки як таке, що включає два ключових аспекти. По-перше, це рівень продовольчого самозабезпечення та наявність резервів, що забезпечують стабільність держави і її незалежність від змін світового ринку та погодних умов. По-друге, це доступність продовольства для всіх верств населення, особливо для бідних, вважаючи продовольство найважливішим елементом виживання та існування людей [17].

Я. Жаліло стверджує, що забезпечення продовольчої незалежності та безпеки держави є еквівалентним досягненню стійкого, економічно ефективного, конкурентоспроможного і екологічно безпечного виробництва в агропромисловому комплексі (АПК). Таке виробництво повинно бути здатним збалансувати пропозицію кінцевої продукції і поточний споживчий попит на прийнятному для населення ціновому рівні, забезпечуючи при цьому достатній асортимент продуктів та створюючи необхідні резерви продукції [18]. К. Голікова надає менш об'ємне, але більш глибоке визначення, стверджуючи, що продовольча безпека узагальнено розглядається як рівень національного виробництва продовольства, що дозволяє здійснювати самозабезпечення населення основними продуктами харчування та утримувати державні резерви відповідно до науково обґрунтованих норм [19].

П. Саблук, О. Білорус та В. Власов визначають, що під продовольчою безпекою слід розуміти такий стан економіки, при якому, незалежно від кон'юнктури світових ринків, забезпечується стабільне постачання населення продовольством у кількості, відповідній науково обґрунтованим параметрам (пропозиція), з одного боку, та створюються умови для підтримки споживання на рівні медичних норм (попит), з іншого боку» [20].

О. Ульяновченко та Н. Прозорова вказують, що продовольча безпека держави представляє собою забезпеченість населення

країни екологічно чистими та корисними для здоров'я продуктами харчування вітчизняного виробництва за науково обґрунтованими нормами і за доступними цінами з метою збереження і поліпшення середовища проживання. Продукти харчування в життєвій діяльності людини відіграють особливу роль, і деякі експерти вважають, що протягом сучасного покоління проблема продовольчої безпеки може перетворитися в глибоку міжнародну кризу [21].

Таким чином, у всіх наведених твердженнях про продовольчу безпеку виявлено підтримку ідей щодо важливості різних аспектів визначення поняття «продовольча безпека», таких як соціальний та культурний аспект, соціальна справедливість та економічний розвиток, стає сільське господарство та екологічна стійкість, громадське здоров'я та харчові норми, економічна стійкість та національне виробництво. Отже:

- соціальний та культурний аспекти: М. Карней та О. Ульяновченко та Н. Прозорова вказують на важливість урахування соціальних та культурних вимірів продовольчої безпеки. Це означає, що доступ до харчів повинен враховувати не лише фізичну наявність їжі, але й культурні та соціальні переваги, де визначають необхідні продукти, що вважатимуться прийнятними та важливими для споживачів;

- соціальна справедливість та економічний розвиток: Ш. Фан, А. Джонес, Ф. Нгуре, Г. Пельто, С. Йонг підкреслюють, що продовольча безпека повинна бути пріоритетом не лише з точки зору продуктивності сільського господарства, але й з позиції соціальної справедливості та економічного розвитку. Це вимагає розв'язання проблем бідності, нерівності та доступу до ресурсів, що створює стійкі умови для забезпечення продовольчої безпеки;

- стає сільське господарство та екологічна стійкість: Р. Безнер Керр та Я. Жаліло наголошують на важливості сталого сільського господарства та екологічної стійкості. Це означає, що для забезпечення продовольчої безпеки потрібно розвивати сільськогосподарські практики,

щоб зберігати природні ресурси та забезпечувати продуктивність без шкоди для довкілля;

- громадське здоров'я та харчові норми: У. Віллет та К. Варрет вказують на важливість зв'язку між продовольчою безпекою та громадським здоров'ям. Це означає, що доступ до поживних продуктів харчування є важливим для запобігання хронічним захворюванням та збереженням здоров'я населення;

- економічна стійкість та національне виробництво: різні дослідники, такі як Р. Тринько, О. Зеленська, В. Немченко, П. Саблук, О. Білорус, В. Власов та К. Голікова, підкреслюють важливість економічної стійкості та національного виробництва продовольства для забезпечення продовольчої безпеки. Це вимагає розвитку національного сільського господарства та забезпечення продовольства на внутрішній ринок країни.

Узагальнюючи підходи до розуміння сутності поняття «продовольча безпека», що надаються різними науковцями, можна констатувати, що це поняття включає в себе різноманітні аспекти, такі як соціальні, економічні, екологічні та культурні виміри. Науковці підкреслюють важливість урахування соціальних та культурних аспектів, економічної стійкості та національного виробництва, сталого

сільського господарства та екологічної стійкості, а також зв'язку між продовольчою безпекою та громадським здоров'ям. Загальна увага також звертається на важливість соціальної справедливості та економічного розвитку як ключових чинників для забезпечення продовольчої безпеки та подолання нерівностей в доступі до їжі. Такий комплексний підхід необхідний для розробки ефективних стратегій забезпечення продовольчої безпеки, що враховуватимуть всі аспекти цієї складної проблеми.

Висновки. Сучасне поняття «продовольча безпека» урахує такі імперативи, як соціальна справедливість, економічний розвиток, стале сільське господарство, екологічна стійкість тощо; не обмежується лише фізичним доступом до їжі, а й включає правильний вид їжі, соціальну справедливість у розподілі ресурсів та доступ до них, а також необхідність збереження навколишнього середовища. Таким чином, продовольча безпека є широким поняттям, орієнтованим на глобальний рівень, враховуючи потреби та умови різних країн та регіонів світу. На індивідуальному рівні вона відображає фізичну, соціальну та економічну доступність до безпечної та поживної їжі, що відповідає дієтичним потребам та харчовим уподобанням і забезпечує активне, повноцінне та здорове життя.

Список літератури

1. FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Urbanization, agrifood systems transformation and healthy diets across the rural–urban continuum. Rome, FAO, 2023. URL: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/8b27c570-2f8b-4350-8d5a-8e82432e6db7/content>.
2. Маркес Г. Г. Це стосується усіх нас. *Всесвіт*. Київ, 1975. № 9. С. 212-216.
3. Food and Agriculture Organization. URL: <https://www.fao.org/>
4. United Nations. Report of the World Food Conference, Rome 5-16 November 1974. New York: United Nations, 1975. URL: [https://aei.pitt.edu/15701/1/SEC_\(74\)_4955_final.pdf](https://aei.pitt.edu/15701/1/SEC_(74)_4955_final.pdf)
5. FAO. World Food Security: a Reappraisal of the Concepts and Approaches. Director General's Report. Rome: FAO, 1983. URL: <https://www.fao.org/4/ap663e/ap663e.pdf>
6. FAO. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action. World Food Summit 13-17 November 1996. Rome: FAO, 1996. URL: <https://www.fao.org/4/w3548e/w3548e00.htm>
7. FAO. The State of Food Insecurity in the World. Rome: FAO, 2009. URL: <https://www.fao.org/4/i0876e/i0876e00.htm>
8. Carney M. «Food security» and «food sovereignty»: What frameworks are best suited for social equity in food systems?

- Journal of agriculture, food systems, and community development*. 2011. URL: <http://dx.doi.org/10.5304/jafscd.2012.022.004>.
9. Patel R. The Grammar of a Future NIEO. 2023. URL: <https://progressive.international/blueprint/20126809-56bc-4fb9-ad47-848027fa42d1-patel-the-grammar-of-a-future-neio/en>.
 10. Тринько Р. І. Продовольча безпека: аналітична діагностика. Львів, 2010. 168 с.
 11. Bezner Kerr R., Madsen S., Stüber M., Liebert J., Enloe S., Borghino N., Parros P., Munyao Mutyambai D., Prudhon M., Wezel A. Can agroecology improve food security and nutrition? *Global Food Security*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2021.100540>.
 12. Willett W. What's New in Eat, Drink, and Be Healthy. *The Nutrition Source*. 2017. URL: <https://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/2017/10/15/eat-drink-and-be-healthy-willett/>.
 13. Barret C. Food Security and Food Assistance Programs. *Handbook of Agricultural Economics*. 2002. URL: [https://doi.org/10.1016/S1574-0072\(02\)10027-2](https://doi.org/10.1016/S1574-0072(02)10027-2)
 14. Jones A., Ngure F., Pelto G., Young S. What are we assessing 5. when we measure food security? *A compendium and review of current metrics*. *Adv Nutr* 4(5), 2013. С. 481-505.
 15. Тринько Н. Продовольча безпека країни. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 304 с.
 16. Зеленська О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні. *Вісник ЖДТУ*. 2012. № 1 (59). С. 108-112.
 17. Немченко В. Продовольча безпека України. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2012. № 4 (70). Т. 2. С. 179-183.
 18. Жаліло Я. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку. *Стратегічна панорама*. 2004. № 3. С. 97-104.
 19. Голікова К. Продовольча безпека держави: сутність, структура та особливості її забезпечення. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. Кіровоград: КНТУ, 2012. № 22(20). С. 408-412.
 20. Саблук П., Білорус О., Власов В. Продовольча безпека України. *Економіка АПК*. 2009. № 10. С. 3-7.
 21. Ульяновченко А., Прозорова Н. Продовольча безпека основа національної безпеки. *Міжнародний конгрес «Мир»*. 2014. URL: http://congressworld.com.ua/blog_article.php?id=5.

References

1. FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Urbanisation, agrifood systems transformation and healthy diets across the rural-urban continuum. Rome, FAO Publ., 2023. Available at: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/8b27c570-2f8b-4350-8d5a-8e82432e6db7/content>
2. Markes, G. G. (1975). *Tse stosuietsia usikh nas* [This applies to all of us]. *Vsesvit* [Universe]. Kyiv, no. 9, pp. 212-216.
3. Food and Agriculture Organisation. Available at: <https://www.fao.org/>
4. United Nations. Report of the World Food Conference, Rome 5-16 November 1974. New York, United Nations Publ., 1975.
5. FAO. (1983). World Food Security: a Reappraisal of the Concepts and Approaches. Director General's Report. Rome, FAO. Available at: <https://www.fao.org/4/ap663e/ap663e.pdf>
6. FAO. Rome Declaration on World Food Security and World Food Summit Plan of Action. World Food Summit 13-17 November 1996. Rome, FAO Publ., 1996. Available at: <https://www.fao.org/4/w3548e/w3548e00.htm>
7. FAO. The State of Food Insecurity in the World. Rome, FAO Publ., 2009. Available

- at:
<https://www.fao.org/4/i0876e/i0876e00.htm>
8. Carney, M. (2011). «Food security» and «food sovereignty»: What frameworks are best suited for social equity in food systems? *Journal of agriculture, food systems, and community development*. Available at: <http://dx.doi.org/10.5304/jafscd.2012.022.004>
 9. Patel, R. (2023). The Grammar of a Future NIEO. Available at: <https://progressive.international/blueprint/20126809-56bc-4fb9-ad47-848027fa42d1-patel-the-grammar-of-a-future-neio/en>.
 10. Trynko, R. (2010). *Prodovolcha bezpeka: analitychna diahnostyka* [Food security: analytical diagnostics], Lviv, 168 p.
 11. Bezner Kerr, R., Madsen, S., Stüber, M., Liebert, J., Enloe, S., Borghino, N., Parros, P., Munyao Mutyambai, D., Prudhon, M. & Wezel, A. (2021). Can agroecology improve food security and nutrition? *Global Food Security*. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2021.100540>
 12. Willett, W. (2017). What's New in Eat, Drink, and Be Healthy. The Nutrition Source. Available at: <https://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/2017/10/15/eat-drink-and-be-healthy-willett>.
 13. Barret, C. (2002). Food Security and Food Assistance Programmes. *Handbook of Agricultural Economics*. Available at: [https://doi.org/10.1016/S1574-0072\(02\)10027-2](https://doi.org/10.1016/S1574-0072(02)10027-2).
 14. Jones, A., Ngure, F., Pelto, G. & Young, S. (2003). What are we assessing 5. when we measure food security? *A compendium and review of current metrics*, no. 4(5), pp. 481-505.
 15. Trynko, R. (2011). *Prodovolsha bezpeka krainy* [Food security of the country]. Lviv, Lviv State University of Internal Affairs Publ., 304 p.
 16. Zelenska, O. (2012). *Systema prodovolchoi bezpeky: sutnist ta iierarkhichni rivni* [Food security system: essence and hierarchical levels]. *Visnyk ZHDTU* [Bulletin of ZHTU], no. 1 (59), pp. 108-112.
 17. Nemchenko, V. (2012). *Prodovolcha bezpeka Ukrainy* [Food security of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats VNAU* [Collection of scientific works of VNAU], no. 4 (70), V. 2, pp. 179-183.
 18. Zhalilo, Ya. (2004). *Do formuvannia katehorialnoho aparatu nauky pro ekonomichnu bezpeku* [To the formation of the categorical apparatus of the science of economic security]. *Stratehichna panorama* [Strategic panorama], no. 3, pp. 97-104.
 19. Holikova, K. (2012). *Prodovolcha bezpeka derzhavy: sutnist, struktura ta osoblyvosti yii zabezpechennia* [Food security of the state: essence, structure and features of its provision]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky* [Scientific works of Kirovohrad National Technical University. Economic Sciences]. Kirovohrad, KNTU Publ., no 22(2), pp. 408-412.
 20. Sabluk, P., Bilorus, O. & Vlasov, V. (2009). *Prodovolcha bezpeka Ukrainy* [Food security of Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 10, pp. 3-7.
 21. Ulianchenko, A. & Prozorova, N. (2014). *Prodovolcha bezpeka osnova natsionalnoi bezpeky* [Food security is the basis of national security]. *Mezhdunarodnyi konhress «Myr»* [International Congress «Peace»]. Available at: http://congressworld.com.ua/blog_article.php?id=5.

Objective. The objective of the article is to study the evolution of the concept of «food security» and to substantiate the feasibility of forming new approaches to its definition.

Methods. The study uses general scientific and research methods: theoretical generalization and comparison (to summarize the definitions of approaches to understanding the essence of the concept of «food security» and changes in the definition of «food security» from the Food and Agriculture Organization (FAO), analysis and synthesis (to determine the factors influencing the change in the concept of «food security»), systematization of definitions (to determine similar views of scientists).

Results. The article examines the concept of «food security» as an important socio-economic category that has been transformed over the millennia, reflecting the means of preserving humanity from hunger to meet individual needs at the present stage of development and summarizes its definition.

Comparing the definition of «food security» according to the FAO and leading scholars such as Megan Carney, Raj Patel, Shenggen Fan and others, it is necessary to emphasize the areas in which this concept is considered and supplemented, namely social justice, economic development, sustainable agriculture, environmental sustainability, etc. Scientists emphasize that food security is not limited to physical access to food, but also includes the right kind of food, social justice in the distribution of resources and access to them, and the need to preserve the environment.

That is, on the one hand, food security is a broad enough concept to be globally oriented, taking into account the needs and conditions of different countries and regions of the world, and on the other hand, at the individual level, it reflects physical, social, and economic access to safe and nutritious food for any person in any time of need, which meets dietary needs and food preferences, which, in turn, ensure an active, fulfilling and healthy life.

Thus, the FAO's definition of food security is more general and globally oriented, while the views of the scientists considered in the research provide a more specific and comprehensive approach. In order to address the issue of food security effectively it is important to take into account not only physical access to food but also a wide range of social, economic and environmental factors.

Key words: national security, food security, FAO, evolution, crisis, agriculture, food, food commodities

Надійшла до редакції 05.03.2024